

สิทธิส่วนตัวของคู่สมรสในทางการแพทย์

วิสูตร ฟองศิริไพบูลย์ พ.บ., น.ม., ว.ว.นิติเวชศาสตร์*

เรื่องสิทธิของคู่สมรสคือระหว่างสามีและภริยา คือนั้น ในขณะนี้ได้มีการพูดถึงกันอย่างมาก ไม่เว้นแม้กระทั่งเกี่ยวกับการดำเนินการทางการแพทย์ไม่ว่าจะเป็นผู้ป่วย, แพทย์, พยาบาล หรือบุคลากรในสถานพยาบาลเอง. คู่สมรสในที่นี้หมายถึงคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น กล่าวคือจะต้องมีการจดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องตามมาตรา 1457 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹ คู่สมรสที่อยู่กินกันอย่างสามีภริยาเฉยๆ โดยมิได้จดทะเบียนสมรสนั้น ย่อมไม่ถึงว่าเป็นคู่สมรสกันและไม่มีสิทธิใดๆ ทั้งในทางส่วนตัวหรือครอบครัวต่อกันและกันเว้นเสียแต่จะอยู่กินด้วยกันก่อนกฎหมายใช้บังคับ, ซึ่งอาจมีสิทธิได้เพียงเท่าที่บุคคลธรรมดาคนหนึ่งพึงมีเท่านั้น, และแทบไม่น่าเชื่อถ้าเมื่อใดก็ตามมีการพูดถึงเรื่องดังกล่าวโดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่อง ทรัพย์สิน เช่น สิ้นส่วนตัว สิ้นสมรสแล้วจะมีผู้ร่วมสังสรรค้อย่างมาก โดยมากมักชอบฟังมากกว่าพิจารณา ทั้งนี้อาจเนื่องจากมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายครอบครัวไม่มาก โดยเฉพาะในสังคมทางการแพทย์, แต่ไม่ว่าจะทราบหรือไม่ก็ตาม, บทบัญญัติของกฎหมายก็บัญญัติไว้แล้วและไม่ว่าใครในประเทศไทยก็ไม่อาจปฏิเสธหรือแก้ตัวว่าไม่ทราบถึงกฎหมายดังกล่าว² ยิ่งเป็นกฎหมายอาญาด้วยแล้วยังได้เน้นในเรื่องนี้โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 64 “บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมายเพื่อให้พ้นจากความรับผิดในทางอาญาไม่ได้..... ฯลฯ”³

ปัญหาเกี่ยวกับการที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งเข้ามารับการรักษาหรือตรวจ ณ สถานพยาบาลแห่งหนึ่งแห่งใดก็

อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมาได้ โดยเฉพาะเกี่ยวกับสิทธิในการที่จะรับทราบหรือปกปิดเป็นความลับซึ่งอาจทำให้ผู้ที่ปฏิบัติงานในสถานพยาบาล เกิดความลำบากใจเพราะไม่ทราบว่าจะปฏิบัติอย่างไรดีจึงจะเป็นการถูกต้องที่สุดเช่น การที่สามีหรือภรรยามารับการตรวจรักษาที่สถานพยาบาลแห่งใดแห่งหนึ่งและประสงค์ที่จะให้เรื่องของการตรวจรักษา, การบำบัด หรือการดำเนินการทางการแพทย์อื่นๆ เป็นความลับ, ถึงแม้ขนาดที่เป็นคู่สมรสของกันและกันก็ไม่ประสงค์ที่จะให้ทราบเช่นนี้ ถ้าเผชิญคู่สมรสมาติดต่อกับทางสถานพยาบาลเพื่อขอทราบประวัติหรือการป่วยของอีกฝ่ายหนึ่ง ทางสถานพยาบาลมีสิทธิที่จะให้รายละเอียดได้หรือไม่เพียงใด ปัญหานี้นับวันจะมีบ่อยครั้งและบางครั้ง อาจเกิดเป็นกรณีพิพาทขึ้นมาได้ระหว่างคู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด (ทั้งฝ่ายที่มารับการรักษา ณ สถานพยาบาลและฝ่ายที่ประสงค์จะรู้ถึงประวัติการป่วยของอีกฝ่ายหนึ่ง)

ยิ่งกว่านั้นถ้าเผชิญฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นโรคติดเชื้อบางอย่างที่ร้ายแรงเช่น การติดเชื้อเอดส์หรือ HIV ซึ่งสามารถแพร่ไปยังคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้เช่นนี้ เป็นสิทธิของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องทราบการป่วยของอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ เพื่อเป็นการป้องกันตนเองมิให้ได้รับเชื้อดังกล่าวและถ้าเป็นเช่นนั้นจริงทางสถานพยาบาลจะต้องแจ้งให้กับทางคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งทราบหรือไม่ ปัญหาเหล่านี้สร้างความหนักใจให้กับแพทย์ที่ทำการรักษาผู้ป่วยรวมถึงเจ้าหน้าที่สถานพยาบาลด้วยและบางครั้งยังมีปัญหา

*ภาควิชานิติเวชศาสตร์, คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร 10700.

กว่าปัญหาเรื่องการรักษาพยาบาลเสียอีก ทั้งยังถูกข่มขู่ว่าจะมีการฟ้องหรือดำเนินการกับทั้งแพทย์และผู้ประกอบการสถานพยาบาลที่ทั้งแจ้งหรือไม่แจ้งการป่วยของคู่สมรสให้ตน (คู่สมรสอีกฝ่าย) ให้ทราบด้วยตามลำดับ เชื่อว่าแพทย์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับทางแพทย์ต้องการที่จะทราบแนวทางการปฏิบัติอย่างถูกต้อง แนวทางปฏิบัติในที่นี้ต้องหมายถึงความถูกต้องชอบธรรมทั้งในด้านกฎหมายและด้านจริยธรรมของการประกอบวิชาชีพเวชกรรมด้วย.

สิทธิที่จะรู้สภาพการป่วยของคู่สมรส

สิทธิผู้ป่วยมีการพูดถึงกันอย่างมาก มีการสัมมนาถึงสิทธิผู้ป่วยหลายครั้ง⁴ รวมถึงเรื่องสิทธิผู้ป่วยที่เขียนไว้⁵ ก็มีมากอันประกอบด้วย

1. สิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนควรจะได้รับบริการด้านสุขภาพโดยเท่าเทียมกัน
2. สิทธิที่จะเลือกรับบริการ
3. สิทธิที่จะรู้ถึงบริการที่ตนจะได้รับหรือได้รับมาแล้ว
4. สิทธิที่จะได้รับข้อมูลจากสถานพยาบาล ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานพยาบาล, การรักษาพยาบาล หรือข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่ให้การรักษาพยาบาล
5. สิทธิที่จะตาย
6. สิทธิของผู้ป่วยที่บกพร่องทางกายและจิตใจ
7. สิทธิที่จะได้รับความเป็นส่วนตัว (right of privacy), สิทธิส่วนตัว เช่น การไม่ถูกข่มขู่ข่มขืนในการตรวจตลอดเวลาหรือในยามวิกาลโดยไม่จำเป็น, การที่จะไม่ถูกใช้เป็นผู้ถูกทดลอง (subject) ในการเรียนการสอนหรือการวิจัยโดยไม่ได้รับการบอกกล่าวล่วงหน้า
8. สิทธิความเป็นคน เช่น การที่จะได้รับเรียกชื่อมากกว่าถูกเรียกเป็น case, การได้รับการปฏิบัติ เช่นคนที่จะพึงได้รับ เช่น ไม่จับแก้มใส่ต่อสาธารณชนในสถานพยาบาล
9. สิทธิที่จะได้รับการปกปิดรายละเอียด

ของการตรวจและสภาพการป่วยไว้เป็นความลับ

10. สิทธิที่จะได้รับเสมอภาคในการเป็นคู่สัญญา (สัญญาที่ไม่เป็นธรรม)

11. สิทธิที่จะได้รับบริการทางนิติกรรมที่อาจต้องเกี่ยวข้องกับทางการแพทย์

12. สิทธิอื่นๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น การขอเป็นผู้ไร้ความสามารถ

สิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิตามกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นจำนวนมาก เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ⁶, กฎหมายทั่วไป^{1,3}, กฎหมายต่างๆ^{7,8}, กฎหมายวิชาชีพ^{9,10,11,12} หรือแม้แต่คำประกาศสิทธิผู้ป่วย¹³ และเชื่อว่าจะมีสิทธิที่มากกว่าที่ปรากฏอยู่นี้อีกในอนาคตอย่างแน่นอนแต่ผู้ป่วยอาจยังไม่ทราบถึงสิทธิเหล่านี้เท่านั้น โดยทั่วไปสิทธิเหล่านี้จะสอดคล้องซึ่งกันและกัน

สิทธิต่างๆ ที่กล่าวถึงข้างต้นนั้นจะครอบคลุมถึงการที่คู่สมรสจะรู้ถึงการตรวจ, โรค ฯลฯ ของคู่สมรสอีกฝ่ายหรือไม่, ยังเป็นปัญหาและมีแนวคิดหลายทางด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากมีคู่สมรสเป็นจำนวนไม่น้อยที่ประสงค์จะทราบผลการตรวจ, การมาตรวจ ฯลฯ เกี่ยวกับประวัติผู้ป่วยซึ่งเป็นคู่สมรสของตนที่ทางสถานพยาบาลมีอยู่ หรือในกรณีที่ผู้ป่วยซึ่งเป็นคู่สมรสป่วยอยู่และไม่ประสงค์ที่จะให้บอกสภาพการป่วยหรือโรคต่อผู้อื่นรวมถึงคู่สมรสของตนด้วย เช่นนี้ย่อมสร้างความหนักใจให้กับแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ของสถานพยาบาลเหล่านั้นอย่างมากว่าแพทย์สมควรจะดำเนินการอย่างไร ยิ่งถ้าคู่สมรสหรือทายาทที่ต้องการทราบสภาพการป่วยนั้นเป็นผู้ที่ออกค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยด้วยแล้ว, เขาเหล่านั้นจะมีสิทธิที่จะทราบมากน้อยเพียงใดถ้าผู้ป่วยไม่ต้องการให้บอกสภาพการป่วยหรือโรคกับผู้อื่นผู้ใดเลย

ในต่างประเทศถือว่าสภาพการป่วยยังถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวด้วย¹⁴ จึงถือว่าเป็นความลับเฉพาะตัว, และมีความเห็นว่าผู้ป่วยมีสิทธิที่จะไม่ต้องบอกกับคู่สมรสได้^{15,16} นอกจากนี้ในสหรัฐอเมริกาเรื่องโรคบางชนิด เช่น เอชไอวี จะต้องถือว่าเป็นความลับของผู้ป่วยโดยเฉพาะ¹⁷ บุคคลากรทางการแพทย์ไม่มีสิทธิที่จะบอก

สภาพของโรคที่ผู้ป่วยเป็นอยู่กับบุคคลใดๆทั้งสิ้น ถ้าผู้ป่วยไม่ยินยอมหรืออนุญาต

สภาพระหว่างสามีภรรยา

ข้อสนับสนุนที่แสดงให้เห็นว่าแม้ว่าชายหญิงที่เป็นสามีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายในปัจจุบันนี้ก็ยังคงมิได้หมายความว่าตนเป็นบุคคลคนเดียวกัน, หมายความว่าแต่ละฝ่ายยังคงสามารถมีสิทธิของตนเองอยู่อย่างมาก เช่น

1. ด้านทรัพย์สิน

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในบรรพที่เกี่ยวกับครอบครัวบัญญัติถึงความสัมพันธ์ของสามีและภรรยาไว้อย่างละเอียด ถ้าจะพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ถึงปัญหาที่ว่า เมื่อชายและหญิงจดทะเบียนสมรสกันแล้วจะถือว่าบุคคลทั้งสองเป็นบุคคลเดียวกันหรือไม่ นั้นมีความสำคัญทีเดียว เพราะถ้าเป็นคนเดียวกันย่อมหมายถึงว่าการจะทำอะไรก็ตามของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเท่ากับว่าอีกฝ่ายเป็นผู้ทำด้วยตนเอง แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วยังคงมีการกระทำที่ถือว่าจะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวโดยเฉพาะ เช่น เกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินที่กฎหมายกำหนดไว้ในเรื่อง “สินส่วนตัว” และ “สินสมรส” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1471 และ 1474 แสดงให้เห็นว่ากฎหมายยังคงเห็นว่าบุคคลทั้งสองมิใช่เป็นบุคคลคนเดียวกันเพราะไม่เช่นนั้นจะต้องไม่มีการแยกชนิดของทรัพย์สินแต่จะต้องมีเพียงสินสมรสเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การที่ยังคงมีทรัพย์สิน 2 ประเภทแสดงว่ากฎหมายยังเห็นว่าทั้งสามีและภรรยายังมีใช้บุคคลคนเดียวกัน ดังนั้นการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจัดการทรัพย์สินส่วนตัว ย่อมที่จะสามารถทำได้ และต้องถือเป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคลดังกล่าวด้วย ถ้าเทียบเคียงเรื่องอื่นก็อาจปรับเข้ากับเรื่องดังกล่าวได้

2. เรื่องสัญญา

การที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดภายหลังที่จดทะเบียนสมรสแล้ว ได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะในเรื่องการทำสัญญาที่จำเป็นต้องให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งยินยอมด้วยนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าคู่สมรสฝ่าย

หนึ่งฝ่ายใดมิใช่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับอีกฝ่าย เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นจริงย่อมไม่จำเป็นที่ฝ่ายหนึ่งต้องขอความยินยอมจากอีกฝ่าย เพราะต้องถือเสมือนว่าเป็นการทำนิติกรรมแทนกันได้ด้วยเพราะเป็นคนคนเดียวกันแล้ว, แต่ตามความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่

3. เรื่องเสรีภาพทางเพศ

เห็นได้ชัดกรณีที่หญิงซึ่งเป็นภริยานั้นยอมมีเสรีภาพในทางเพศกับสามีด้วย กล่าวคือ หญิงยอมมีสิทธิที่จะไม่ยินยอมให้ชายซึ่งเป็นสามีของตนโดยชอบด้วยกฎหมายกระทำการกระทำชำเราต่อตนเองได้ เรื่องนี้แม้จะไม่ปรากฏอย่างแน่ชัดนักในประเทศไทย เพราะยังไม่เคยมีการฟ้องร้องในคดีประเภทนี้ต่อศาลไทย แต่ในต่างประเทศมีอยู่ไม่น้อยทีเดียว แต่ในอนาคตเชื่อว่าต้องเป็นเช่นนั้น แสดงให้เห็นว่าที่จริงแล้วสามีกับภริยามีใช้บุคคลคนเดียวกันไม่สามารถแสดงเจตนาแทนกันได้ และยังคงมีสิทธิในเรื่องเสรีภาพทางเพศอยู่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสถานะก่อนสมรส

4. เรื่องสิทธิในร่างกาย

การที่คู่สมรสมีอาจทำร้ายร่างกายของอีกฝ่ายหนึ่งได้ตามอำเภอใจ เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดและสนับสนุนในเรื่องการที่สิทธิของสามีภรรยาในแต่ละฝ่ายยังคงมีอยู่ซึ่งเห็นได้ชัดจากการร้องทุกข์ การฟ้องร้องดำเนินคดีต่อคู่สมรสอีกฝ่ายที่ทำร้ายร่างกายตน. ย่อมแสดงให้เห็นว่าคู่สมรสไม่มีสิทธิในร่างกายของกันและกัน แต่จะต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งจึงจะสามารถกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อร่างกายของตนเองได้ในกรอบของกฎหมาย

5. สภาพความเป็นจริงในเรื่องบุคคล

เห็นได้ชัดเจนว่าสภาพความเป็นจริงของคู่สมรสคือ สามีและภริยานั้นเป็นบุคคล 2 คน แต่ละคนก็มีความสมบูรณ์ของการเป็นบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แล้วจะถือว่าเป็นบุคคลคนเดียวกันได้อย่างไร

6. สิทธิในการฟ้องหย่า

การที่คู่สมรสสามารถฟ้องหย่าได้ตามมาตรา

1516 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นเห็นได้ชัดเจนทั้ง 10 ข้อและข้อย่อยว่า ที่จริงแล้วคู่สมรสนั้นยังคงเป็น 2 คนหรือ 2 ฝ่ายอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าสามีและภริยายังคงเป็นคน 2 คนที่แยกต่างหากจากกันอย่างแน่นอน

7. บทบัญญัติอื่นๆ เกี่ยวกับสามีและภริยา ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว

มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อีกจำนวนมาก ที่บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและหน้าที่ของสามีและภริยา, ทำให้มองเห็นภาพได้ว่าสามีและภริยานั้นมิใช่เป็นบุคคลคนเดียวกัน เช่น สัญญาก่อนสมรส, สิทธิปกครอง ฯลฯ

โดยสรุปสภาพระหว่างสามีและภริยานั้นยังคงถือว่าเป็นบุคคล 2 คนต่างหากจากกันแต่เกิดความสัมพันธ์โดยผลของกฎหมายในฐานะเป็นสามีภริยาเท่านั้น ซึ่งมิใช่บุคคลเดียวกัน สิทธิบางประการของปัจเจกบุคคลจึงย่อมยังคงมีอยู่เป็นการส่วนตัวทั้งของสามีและภริยาด้วย.

การรักษาความลับของผู้ป่วย

สิ่งที่แพทย์หรือนุคลากรทางการแพทย์ได้ทราบเกี่ยวกับการป่วยของผู้ป่วยเนื่องจากการที่ตนมีหน้าที่ทางด้านสาธารณสุข ต้องถือเป็นความลับโดยเคร่งครัดยิ่ง แม้กระทั่งคนในครอบครัวก็ไม่อาจที่จะบอกกล่าวได้ ทั้งนี้เพราะเป็นสิทธิของผู้ป่วยโดยแท้ แม้ว่าจะเป็นคู่สมรสกันก็ตาม ทั้งนี้เพราะไม่ใช่ว่าการเป็นคู่สมรสจะสามารถรู้ทุกสิ่งทุกอย่างของอีกฝ่ายหนึ่งได้ ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดย่อมต้องมีซึ่งความเป็นส่วนตัวของตัวเองอยู่, รวมถึงสภาพการเจ็บป่วยด้วย. การที่บุคลากรทางด้านสาธารณสุขเปิดเผยความลับของผู้ป่วยอันเนื่องมาจากการเจ็บป่วยนั้นให้คู่สมรสทราบ อาจถือว่าเป็นความผิดได้

1. ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 323 ที่บัญญัติไว้ว่า³

มาตรา 323

“ผู้ใดล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่น โดยเหตุที่เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ โดยเหตุที่ประกอบอาชีพเป็นแพทย์ เภสัชกร คนจำหน่ายยา นางผดุงครรภ์ ผู้ช่วย

พยาบาล นักบวช หมอความ ทนายความ หรือผู้สอบบัญชี หรือโดยเหตุที่เป็นผู้ช่วยในการประกอบอาชีพนั้น แล้วเปิดเผยความลับนั้นในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้รับการศึกษาบวชในอาชีพดังกล่าวในวรรคแรกเปิดเผยความลับของผู้อื่น อันตนได้ล่วงรู้หรือได้มาในการศึกษาบวชนั้น ในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน”

2. ตามข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งการประกอบวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ.2526¹⁸ หมวดที่ 3 ข้อ 9

“ข้อ 9. ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ต้องไม่เปิดเผยความลับของผู้ป่วย ซึ่งตนทราบมา เนื่องจากการประกอบวิชาชีพ เว้นแต่ด้วยความยินยอมของผู้ป่วย หรือเมื่อต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามหน้าที่”

3. ตามข้อบังคับการสภาพยาบาลว่าด้วยข้อจำกัด และเงื่อนไขในการประกอบวิชาชีพ การพยาบาล และการผดุงครรภ์ และการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพ การพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ.2530⁹ ข้อ 12

“ข้อ 12 ผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาล ผู้ประกอบวิชาชีพการผดุงครรภ์ และผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ต้องไม่เปิดเผยความลับของผู้ป่วยหรือผู้รับบริการ ซึ่งตนทราบมาเนื่องจากการประกอบวิชาชีพ เว้นแต่ด้วยความยินยอมของผู้ป่วยหรือผู้รับบริการหรือเมื่อต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามหน้าที่”

4. กฎกระทรวง ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2521) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พุทธศักราช 2479 ข้อ 29

“ข้อ 29 ผู้ประกอบโรคศิลปะในสาขา กายภาพบำบัดหรือสาขาเทคนิคการแพทย์ต้องไม่ประพฤดิหรือกระทำการดังต่อไปนี้

(1) เปิดเผยความลับของคนเจ็บไข้ซึ่งตนทราบมา เนื่องจากวิชาชีพ เว้นแต่ด้วยความยินยอมของ

คนเจ็บใช้นั้น หรือเมื่อต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือตาม หน้าที่เกี่ยวกับการรักษาพยาบาล

(2) ฯลฯ”

สำหรับวิชาชีพเภสัชกรรมและทันตกรรม ยัง ไม่มีการออกข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพ คง ต้องใช้กฎหมายพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรค ศิลปะ พุทธศักราช 2479 ไปพลางก่อน

5. สิทธิของผู้ป่วย

ในวันที่ 16 เมษายน 2541 แพทยสภา สภาการ พยาบาล สภาเภสัชกรรม ทันตแพทยสภา คณะกรรมการ ควบคุมการประกอบโรคศิลปะ จึงได้ร่วมกันออกประกาศ รับรองสิทธิของผู้ป่วยไว้รวม 10 ข้อด้วยกัน ซึ่งในข้อ 7 กล่าวถึงเรื่องสิทธิที่จะได้รับการปกปิดข้อมูลของตนเอง ดังนี้¹³

“7. ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับการปกปิดข้อมูล เกี่ยวกับตนเองจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดย เครื่องครัด เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยหรือ การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย”

เป็นการรับรองสิทธิของผู้ป่วยอย่างมากระดับ หนึ่งในเรื่องสภาพการเจ็บป่วยว่าต้องได้รับความยินยอม จากผู้ป่วยก่อนเท่านั้น แพทย์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องจึงสามารถ ที่จะเปิดเผยข้อมูลได้ เห็นได้ชัดกับข้อความที่ว่า “โดย เครื่องครัด”

6. ในแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์แห่ง ชาติ พ.ศ.2540-2544

โดยกำหนดไว้ในข้อ 2 ว่า “สร้างเสริมกลไกใน การคุ้มครองสิทธิประโยชน์รวมทั้งป้องกันการละเมิดสิทธิ ของประชาชนทั่วไป ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ตลอดจน ครอบคลุมในเรื่องเอดส์ ซึ่งในข้อ 2.12 ระบุไว้ว่า^{19,20}

“การรักษาความลับ การติดเชื้อ การป่วยด้วย โรคเอดส์ จะต้องเป็นความลับระหว่างบุคลากรทางการแพทย์ ที่รับผิดชอบในการตรวจรักษากับผู้ติดเชื้อ หรือ ผู้ป่วยเท่านั้น ทั้งนี้สามารถจะบอกผลการตรวจแก่สมาชิก ในครอบครัว เมื่อได้รับความยินยอมในการแบ่งปัน ความลับจากผู้ติดเชื้อและผู้ป่วย การแจ้งสถานะการติด

เชื้อเอดส์หรือการป่วยด้วยโรคเอดส์ของเด็กที่ยังไม่ บรรลุนิติภาวะต่อผู้ปกครอง เมื่อได้คำนึงถึงผลประโยชน์ ที่ดีที่สุดของเด็กอย่างรอบครอบแล้ว”

สำหรับในข้ออื่นๆ ในแผนป้องกันฯ ที่เกี่ยวข้อง คือข้อ

“2.3 ออกกฎหมาย กฎระเบียบ และมาตรการ ต่างๆ เพื่อให้มีการรักษาความลับ ของผลการตรวจการ ติดเชื้อเอดส์รวมทั้งมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง ที่จะให้ ผลการตรวจเป็นความลับระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการตรวจ และผู้ยินยอมให้ตรวจ

2.5 ดำเนินการปรับปรุงนโยบาย กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่กระทบหรือละเมิดสิทธิประชาชน เกี่ยวกับโรคเอดส์

2.6 สนับสนุนการดำเนินการรับเรื่องร้องเรียน การละเมิดสิทธิของผู้ป่วยเอดส์ และผู้ติดเชื้อโดยมีเครือ- ข่ายทั่วประเทศ รวมทั้งประสานการให้ความช่วยเหลือ ด้านกฎหมายและอื่นๆ ตามความเหมาะสม

2.14 ให้มีการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ในการ คุ้มครองสิทธิและลงโทษผู้ละเมิดสิทธิ

2.15 เร่งรัดออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิเฉพาะ เรื่องที่จำเป็นและเหมาะสม”

แม้ว่าโรคเอดส์จะเป็นเพียงหนึ่งในหลายโรค ร้ายเท่านั้น แต่การป่วยเป็นโรคเอดส์นั้นย่อมมีผลร้ายต่อตัว ผู้ป่วยทั้งทางด้านการงาน, สังคม, ครอบครัว ฯลฯ ถ้าบุคคล อื่นได้ทราบการป่วยดังกล่าว จึงได้มีข้อกำหนดเป็นพิเศษ ในเรื่องดังกล่าวถึงกับเป็นนโยบายและแผนระดับประเทศ ที่เดียว แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้ป่วยด้วยโรคอื่นแม้ว่าจะ ไม่มีกำหนดไว้ในระเบียบหรือประกาศใดๆ ก็คงต้อง เคารพในสิทธิของผู้ป่วยด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ถ้าการเปิดเผยความลับแล้วจะทำให้ ผู้ป่วยหรือทายาทของผู้ป่วยเสียหายในประการหนึ่ง ประการใดด้วยแล้วพิจารณาตามมาตรา 420 ตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹ แพทย์ก็อาจต้องรับผิดชอบ ละเมิดร่วมด้วย

มาตรา 420

“ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

แสดงให้เห็นว่ากฎหมายประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครองเรื่องการเจ็บป่วยของผู้ป่วยเป็นเรื่องความลับ โดยเฉพาะการป่วยเจ็บด้วยโรคที่สำคัญและเป็นที่ยากแค้นของประชาชนทั่วไป เช่นเอดส์ถึงกับมีข้อกำหนดไว้ในแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์แห่งชาติ พ.ศ.2540-2544 ใน ข้อ 2.4 ดังระบุไว้ดังนี้²¹

“ให้มีมาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพเพื่อลงโทษต่อผู้ที่เผยแพร่ความลับของผู้ติดเชื้อเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชน ในการเข้ารับบริการทางการแพทย์”

ดังนั้นจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า “ผู้ป่วย” ก็คือ “ผู้ป่วย” แม้ว่าจะจะเป็นสามีภริยากันก็ตาม แต่ต้องถือว่าเป็นคนละคนกัน การที่แพทย์หรือนุเคราะห์ทางการแพทย์ได้ทราบว่าคุณป่วยติดเชื้อเอชไอวีและเปิดเผยให้คุณคนอื่นได้ทราบอาจเป็นความผิดกฎหมายได้²²

ผลร้ายจากการเปิดเผยสภาพการป่วยของผู้ป่วย

การที่แพทย์หรือนุเคราะห์ทางการแพทย์ได้เปิดเผยสภาพการเจ็บป่วยของผู้ป่วย เช่น โรคที่ผู้ป่วยเป็นอยู่ อันถือว่าคุณสมบัติของผู้ป่วยอย่างหนึ่งให้คุณคนอื่นได้ทราบ อาจเกิดผลร้ายในด้านต่างๆ มากมายต่อผู้ป่วยเช่น

1. ผลต่อหน้าที่การงาน

แม้ว่านายจ้างจะดูเหมือนว่ายอมรับสภาพการที่ผู้ป่วยป่วยในโรคร้ายแรงเช่นเอดส์แต่ในความเป็นจริงแล้ว ถ้ามีโอกาสเลือกได้แล้วแน่นอนที่สุดนายจ้างต้องเลือกบุคคลที่มีได้ป่วยด้วยโรคหรือสภาพที่ร้ายแรงอย่างแน่นอน ดังนั้นจึงมีโอกาสที่ลูกจ้างที่ป่วยด้วยโรคร้ายแรงจะต้องถูกหาทางให้ออกจากงานอย่างแน่นอน การเปิดเผยสภาพการป่วยให้คู่สมรสอาจทำให้สภาพดังกล่าวรู้ถึงนายจ้างซึ่ง

อาจเกิดผลร้ายต่อผู้ป่วยได้

2. ผลทางด้านสังคม

ในบางครั้งการที่เป็นโรคร้ายแรงอันไม่อาจรักษาได้ เช่น เอดส์ ทำให้สังคมซึ่งยังไม่ยอมรับให้อยู่ร่วมด้วยกันอย่างปรกติมีการตอบสนองต่อผู้ป่วยนั้น เมื่อได้ทราบว่าผู้ป่วยด้วยโรคดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถเข้าสังคมได้อย่างสนิทใจ, อย่างน้อยก็อาจถูกตำหนิในทางลับหลังที่เรียกว่า “เป็นขี้ปากชาวบ้าน” นั้นเอง และแน่นอนย่อมส่งผลกระทบต่อจิตใจอย่างแน่นอน แม้ว่าจะเป็นคนที่สามารถควบคุมสภาพทางจิตใจได้ก็ตาม

3. ผลต่อตนเองทางด้านจิตใจและร่างกาย

ผู้ป่วยจะยิ่งรู้สึกกระทบกระเทือนใจเป็นอย่างมาก ยิ่งเพราะในขณะนี้ได้รู้แล้วว่าบุคคลอื่น นอกจากตนได้รู้แล้วว่าตนเองป่วยด้วยโรคดังกล่าว ยิ่งถ้าเป็นโรคติดต่ออย่างเอดส์แล้วยิ่งทำให้เกิดสภาพกระทบทางจิตใจอย่างมาก เช่น ไม่อยากอาหาร และแน่นอนย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพทางร่างกายคือทำให้ร่างกายเสื่อมทรามลงตามไปด้วย แม้ว่าผู้ที่จะเป็นคู่สมรสของผู้ป่วยก็ตาม

4. ผลทางด้านครอบครัว

4.1 ครอบครัวในมุมมองของผู้อื่น

ทำให้ครอบครัวนั้นเป็นที่รังเกียจต่อสังคมประการหนึ่ง ไม่ต้องการคบหากับคนในครอบครัวดังกล่าว ไม่เพียงแต่เฉพาะผู้ป่วยนั้นเท่านั้น

4.2 ภายในครอบครัวด้วยกันเอง

ในส่วนความลับเกี่ยวกับประวัติการตรวจรักษาของผู้ป่วย ระหว่างผู้ป่วยและคู่สมรส นั้นถ้าเผชิญคู่สมรสได้ทราบถึงการป่วยของผู้ป่วยแล้วก็อาจเกิดผลเสียต่อสภาพความดำรงอยู่ล้นที่สามีภริยาได้ เช่น มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกัน, เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เป็นต้น โดยสรุปอาจเกิดผลต่อครอบครัวดังนี้

ก. อาจเกิดผลกระทบต่อสภาพของการอยู่ร่วมกันในครอบครัวได้

ทั้งนี้เพราะผู้ป่วยในขณะที่มารับการตรวจมักจะบอกความจริงต่อแพทย์ที่ตรวจ เช่น ผู้ป่วยที่เป็นสามีไปยุ่งเกี่ยวกับหญิงอื่นมาจนเกิดหนองในทางเดินปัสสาวะ

ก็จะแจ้งแก่แพทย์ให้ทราบรายละเอียดดังกล่าวด้วย ทำให้มีบันทึกในประวัติของผู้ป่วยด้วย, หรือหญิงกรียาอาจมีการท้อกับชายอื่น ในขณะที่สามีไปทำงานต่างประเทศและมาตรวจที่สถานพยาบาล แน่แน่นอนว่าจะมีการลงบันทึกว่า “ตั้งครรภ์” ถ้าประวัติดังกล่าวหลุดออกไปถึงคู่สมรสก็จะเกิดความเสียหายต่อผู้ป่วยอย่างมาก ยิ่งถ้าผู้ป่วยเป็นผู้มีชื่อเสียงด้วยแล้วยิ่งไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้ประวัติดังกล่าวอย่างแน่นอน

อุทาหรณ์

ชายผู้หนึ่งมารับการตรวจรักษากามโรคชนิดหนองในที่สถานพยาบาลแห่งหนึ่ง ต่อมาบันทึกประวัติการตรวจและรักษาของผู้ป่วย (OPD Card, Medical Record) ดังกล่าวได้ถูกสำเนา (photocopy) ออกไปซึ่งไม่ทราบว่าเป็นโดยวิธีการอย่างไรและต่อมามาปรากฏอยู่ที่ภรรยาของผู้ป่วยจึงเกิดการทะเลาะกันอย่างรุนแรงระหว่างผู้ป่วยและภรรยา. ทำให้ผู้ป่วยโกรธมากที่สถานพยาบาลดังกล่าวอย่างมากที่ทำให้ประวัติการป่วยและการรักษาของตนเองล่วงรู้ถึงภรรยาของผู้ป่วยได้ทำให้ตนเองได้รับความเสียหายอย่างมาก, จึงมาเอาเรื่องกับทางสถานพยาบาลแห่งนั้นจนเกือบถึงขั้นที่จะฟ้องร้องทีเดียว แต่นับว่าเป็นความโชคคิของสถานพยาบาลดังกล่าวที่สามารถอธิบายให้กับผู้ป่วยฟังถึงเรื่องระบบเวชระเบียนให้เข้าใจได้ เป็นต้น

ข. ถ้าเผชิญเป็นโรคร้ายแรงอันมีอาจรักษาให้หายได้ด้วยแล้วอาจเป็นสาเหตุของการหย่าร้างได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (9) ดังบัญญัติไว้ดังนี้

“(9) สามีหรือภริยาเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรงอันอาจเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่งและโรคมีลักษณะเรื้อรัง ไม่มีทางที่จะหายได้ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องหย่าได้”

สำหรับผู้เขียนเห็นว่าโรคเอดส์น่าจะเข้าได้กับ “โรคติดต่ออย่างร้ายแรงอันอาจเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่งและโรคมีลักษณะเรื้อรัง ไม่มีทางที่จะหายได้” ตามนัยของเนื้อหาในมาตรานี้ ซึ่งจะส่งผลให้สามารถใช้เหตุดังกล่าวเป็นเหตุหย่าได้ และเกิดความเสียหายต่อผู้ป่วยอย่างแน่นอน

ค. อาจมีการทำร้ายร่างกายกันและกัน แม้ในประเทศไทยจะยังไม่มียางานในเรื่องนี้อย่างเป็นทางการก็ตามจะมีเพียงแต่ข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์อยู่เรื่อยๆ แต่ในต่างประเทศเคยมีมาแล้ว¹⁶

ง. แม้จะมีได้แสดงปฏิกิริยาการเป็นปฏิปักษ์แก่กันทางกายด้วยการทำร้ายแต่ก็ย่อมจะมีความวิตกกังวลในทางจิตอยู่บ้าง ไม่มากก็น้อยอย่างแน่นอนเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่

ดังนั้นการที่แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์เปิดเผยสภาพการป่วยเจ็บของผู้ป่วยไปย่อมต้องส่งผลถึงผู้ป่วยบ้างไม่มากก็น้อยอย่างแน่นอน แม้ว่าจะเป็นคู่สมรสของผู้ป่วยเองก็ตาม สำหรับผู้เขียนแล้วเห็นว่าสภาพการป่วยเจ็บของผู้ป่วยต้องเป็นสิทธิของผู้ป่วยเท่านั้นที่จะยินยอมให้เปิดเผยได้หรือไม่ เว้นเสียแต่ผู้ป่วยจะมีความบกพร่องในเรื่องความสามารถในด้านกาให้ความยินยอมหรือการแสดงเจตนา²³

แนวคิดทางการแพทย์ในการเปิดเผยประวัติผู้ป่วย

แนวความคิดนี้เป็นเพียงความคิดเห็นหนึ่งเท่านั้นในการที่จะเปิดเผยสภาพการป่วยเจ็บอันถือได้ว่าเป็นความลับของผู้ป่วยต่อคู่สมรส, การพิจารณาเรื่องนี้อาจปรับเข้าได้กับเรื่องความยินยอมในทางการแพทย์ซึ่งผู้เขียนได้เขียนไว้แล้ว²³ แต่อย่างไรก็ตามการพิจารณาในเรื่องนี้จะยากหรือง่ายขึ้นอยู่กับ

1. ผู้ป่วยที่มีความสามารถในการแสดงเจตนาที่จำกัด เช่น

1.1 คู่สมรสที่เป็นผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ

แพทย์จำเป็นที่จะต้องแจ้งให้ผู้ดูแลตามสภาพที่เป็นจริงได้ทราบ ส่วนบุคคลอื่นๆ นั้นแพทย์ก็อาจแจ้งให้ทราบได้เพราะต้องถือว่าเป็นความลับของผู้ป่วย

1.2 คู่สมรสที่เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ¹

แพทย์จำเป็นที่จะต้องแจ้งให้ผู้ดูแลหรือ

ผู้พิทักษ์ทราบ ส่วนบุคคลอื่นๆ นั้นแพทย์ก็อาจแจ้งให้ทราบได้เพราะต้องถือว่าเป็นความลับของผู้ป่วย

2. ผู้ป่วยที่มีความสามารถตามกฎหมายอย่างเต็มที่

ถ้าผู้ป่วยประสงค์หรือยินยอมที่จะให้เปิดเผยสภาพและโรคของตนเองต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้สมรส,ญาติหรือบุคคลภายนอกและแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์อื่นๆ บอกไป ก็ย่อมไม่เกิดความเสียหายต่อผู้ป่วยเพราะเป็นความประสงค์ของผู้ป่วยอยู่แล้ว, แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือในบางครั้ง แพทย์คิดว่าน่าจะบอกความลับเกี่ยวกับการป่วยแก่ทายาทของผู้ป่วย โดยเฉพาะผู้สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายโดยแพทย์เห็นว่า “เป็นกรณีที่มีความจำเป็น” แต่ผู้ป่วยไม่ต้องการให้บอกใครเลยเช่นนี้ แพทย์จะบอกได้หรือไม่และแพทย์จะหาทางออกอย่างไรจึงจะเป็นการดีที่สุด เช่น การที่แพทย์ตรวจพบว่าผู้ป่วยติดเชื้อ โรคร้ายแรง เช่น เอชไอวี เป็นต้น

โดยหลักแล้วไม่สามารถที่จะบอกผู้หนึ่งผู้ใดได้เลยแม้จะเป็นผู้สมรสของตนเองก็ตาม (ดูหัวข้อการรักษาความลับของผู้ป่วย) เพราะเป็นสิทธิส่วนตัวของผู้ป่วย แต่หลักดังกล่าวจะถือว่าโดยเด็ดขาดหรือไม่นั้นคงต้องดูเหตุผลประการอื่นประกอบด้วย

นอกจากนี้อาจใช้แนวความคิดตามหลักเกณฑ์ในเดียวกับเรื่องการให้ความยินยอมประกอบด้วย เช่น

1. ทางอาญา

อาจพิจารณาได้หลายประการ

1.1 การกระทำความคิดทางอาญารฐานหนึ่งฐานใด แต่ไม่มีความผิดหรือไม่ต้องได้รับโทษแล้วแต่กรณี อาจอาศัยหลักเรื่องคุณธรรมทางกฎหมาย^{24,25} คือ “สิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง” ซึ่งอาจแยกออกเป็น “คุณธรรมส่วนบุคคล” (individualrechtsgut) เช่น ชีวิต, เสรีภาพ, กรรมสิทธิ์ เป็นต้น และ “คุณธรรมทางกฎหมายส่วนรวม” (universalrechtsgut) เช่น ความปลอดภัยของการจราจร, สภาพความแท้ของเงินตรา เป็นต้น คุณธรรมทางกฎหมายส่วนรวมย่อมถือว่าสูงกว่าคุณธรรมส่วนบุคคล นอกจากนี้ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่าการที่

ต้องผดุงไว้ซึ่งคุณธรรมที่สูงกว่าซึ่งอาจต้องกระทบต่อการละเมิดคุณธรรมที่ต่ำกว่า อาจถือว่ากระทำได้เช่น การที่แพทย์ทำการตัดขาผู้ป่วยออกเพื่อช่วยชีวิตผู้ป่วย, แพทย์ไม่มีความผิดหรือมีความผิดแต่ไม่ต้องได้รับโทษแล้วแต่กรณี โดยอาศัยหลักเรื่องการละเมิดและรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมของบุคคลที่มีการยึดว่า คุณธรรมในเรื่อง “ชีวิต” ย่อมสูงกว่าใน “ร่างกาย” และย่อมสูงกว่า “เกียรติยศ” หรือ “ทรัพย์สิน” เป็นต้น คุณธรรมเรื่องการเปิดเผยความลับอาจถือว่าเป็นคุณธรรมในระดับรองซึ่งอาจอยู่ในระดับเดียวหรือต่ำกว่าระดับของชื่อเสียงและทรัพย์สินก็ได้ การที่แพทย์แจ้งเรื่องสภาพการป่วยเจ็บของผู้ป่วยให้ญาติ, ญาติของผู้ป่วยทราบก็อาจจะช่วยครอบครัวผู้ป่วยแล้วย่อมเท่ากับผดุงไว้ซึ่งคุณธรรมประการหนึ่งด้วย

การที่บุคลากรทางด้านสาธารณสุขรักษาประวัติของผู้ป่วยซึ่งถือว่าเป็นความลับของผู้ป่วยและไม่ยอมเปิดเผยแม้แต่เป็นผู้สมรสของผู้ป่วยเองย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างคุณธรรม 2 ประการ คือ

ก. คุณธรรมในการรักษาความลับของผู้ป่วย

ข. คุณธรรมที่จะรักษาสุขภาพของร่างกายและชีวิตผู้สมรสของผู้ป่วย

ได้ทราบมาแล้วว่าการกระทำบางสิ่งบางอย่างในทางการแพทย์ ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นความผิดในทางอาญา แต่ไม่ต้องรับผิดในทางอาญา หรือบางท่านอาจมองว่าไม่มีความผิดเสียด้วยซ้ำ เช่น กรณีที่แพทย์ทำการผ่าตัดเพื่อช่วยเหลือชีวิตผู้ป่วยโดยที่ผู้ป่วยไม่ยินยอม เท่ากับการละเมิดคุณธรรมในสิทธิใน “ร่างกาย” ของผู้ป่วยแต่เพื่อที่จะผดุงไว้ซึ่งคุณธรรมคือ “ชีวิต” ของผู้ป่วย ซึ่งถือได้ว่าสูงกว่าร่างกาย, เช่นนี้จะเทียบเคียงได้หรือไม่ว่า การที่บอกความลับเรื่องสภาพการป่วยด้วยโรคบางอย่าง เช่น โรคเอดส์ของผู้ป่วยต่อผู้สมรสของผู้ป่วย จะเป็นดังเช่นกรณีละเมิดคุณธรรมอย่างหนึ่งเพื่อผดุงไว้ซึ่งคุณธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งสูงกว่าคือคุณธรรมในเรื่องชื่อเสียงกับคุณธรรมในชีวิตของผู้สมรส เป็นต้น กล่าวคือถ้าผู้สมรสไม่ทราบการป่วยของผู้ป่วยโดยที่แพทย์ไม่ยอมบอกแล้วต่อมาผู้สมรสของผู้ป่วยติดโรคดังกล่าวซึ่งโรคดังกล่าว ซึ่งขณะนี้ยังไม่สามารถที่จะรักษาให้หายขาดได้ เป็นต้น

ดังนั้นในความเห็นของผู้เขียนจึงอาจสรุปแนวทางในการเปิดเผยสภาพการป่วยเจ็บหรือความลับในทางการแพทย์ของผู้ป่วยแก่คู่สมรสของผู้ป่วย แม้ว่าผู้ป่วยจะไม่ต้องการให้เปิดเผยก็ตาม ดังนี้

ก. อาจเปิดเผยได้ถ้าเป็นการ

1. ละเมิดคุณธรรมที่ต่ำกว่าของผู้ป่วยเพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมที่สูงกว่าของผู้ป่วย

2. ละเมิดคุณธรรมที่ต่ำกว่าของผู้ป่วยเพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมที่สูงกว่าของคู่สมรส

ข. ไม่อาจเปิดเผยได้ถ้าเป็นการ

1. ละเมิดคุณธรรมที่สูงกว่าของผู้ป่วยเพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมที่ต่ำกว่าของผู้ป่วย

2. ละเมิดคุณธรรมที่สูงกว่าของผู้ป่วยเพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมที่ต่ำกว่าของคู่สมรส

1.2 การกระทำของแพทย์ในการเปิดเผยสภาพหรือโรคของผู้ป่วยซึ่งอาจถือว่าเป็นความลับอย่างหนึ่ง อาจมองในด้านเจตนาซึ่งอาจเทียบเคียงการกระทำในเรื่องที่แพทย์ทำการผ่าตัดให้กับผู้ป่วยทั้งที่ผู้ป่วยไม่ยินยอม ก็จะไม่เป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกายเพราะความผิดฐานทำร้ายร่างกายมุ่งหมายต้องมีเจตนาชั่วร้าย²⁶ (evil intension, mens rea) ที่ว่าการกระทำต่อร่างกายมนุษย์ของแพทย์เป็นการตรวจป้องกันและการบำบัดโรคแม้จะทำการผ่าตัดก็เป็นการกระทำที่อยู่นอกเหนือความคิดเรื่องการทำร้ายร่างกาย (the conception of battery)²⁶ ในกรณีเปิดเผยความลับนี้ ถ้าแพทย์ต้องบอกสภาพของผู้ป่วยเพื่อให้คู่สมรสทราบจะเท่ากับเป็นการช่วยเหลือคู่สมรสและทายาท เช่น การติดเชื้อเอชไอวีก็อาจทำได้ เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนเคยเขียนไว้แล้วบ้างแล้ว²³

2. ทางแพ่ง

การเปิดเผยสภาพการเจ็บป่วยของผู้ป่วยแล้วอาจเกิดผลเสียหายต่อผู้ป่วยในทางแพ่งได้ซึ่งแพทย์ก็จะต้องรับผิดชอบแต่การที่บอกต่อคู่สมรสของผู้ป่วยนั้นน่าจะเกิดความเสียหายทางแพ่งน้อยที่สุดอยู่แล้ว เช่น อาจเกิดการไม่เข้าใจกันหรือทะเลาะกัน เช่น การผู้ป่วยถูกเปิดเผย

เกี่ยวกับการติดเชื้อกามโรคคงได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจถึงหย่าร้างกันก็ได้

3. ทางจริยธรรม

การที่แพทย์ต้องบอกสภาพความป่วยเจ็บของผู้ป่วยอันถือว่าเป็นความลับของผู้ป่วยให้กับบุคคลอื่นได้ทราบนั้นเป็นการกระทำผิดทางจริยธรรมและจรรยาบรรณของแพทย์เพราะแพทย์จะต้องไม่บอกความลับของผู้ป่วยซึ่งอยู่ในความดูแลของตนให้ผู้อื่นได้ทราบ แต่แพทย์อาจยึดถือในเรื่องจารีตประเพณีที่ถือว่าคู่สมรสคือส่วนสำคัญซึ่งกันและกันส่วนหนึ่งในครอบครัว จึงไม่น่าที่จะเป็นความผิดด้านจริยธรรมในเรื่องนี้

สำหรับการละเมิดคุณธรรมของผู้ป่วยเพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมของบุคคลอื่นที่มีใช้คู่สมรสนั้น น่าจะใช้หลักเดียวกันในการพิจารณาได้

สรุป

โดยทั่วไปไปสภาพการป่วยของผู้ป่วยถือว่าเป็นสิทธิส่วนตัวของผู้ป่วยผู้นั้นเท่านั้น ผู้ป่วยนั้นเท่านั้นจึงมีสิทธิที่จะอนุญาตให้ผู้อื่นได้รับทราบถึงการเจ็บป่วยของตน ผู้อื่นๆ นอกจากบุคลากรทางการแพทย์ผู้มีหน้าที่ในการดำเนินการทางการแพทย์เพื่อประโยชน์ของผู้ป่วยแล้ว ไม่มีสิทธิที่จะรับทราบเด็ดขาด ไม่เว้นแม้แต่คู่สมรสของผู้ป่วยนั้น, เพราะสามีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายนั้นก็มิใช่บุคคลเดียวกัน ย่อมส่งผลถึงการที่แต่ละคนจะมีสิทธิส่วนตัวด้วย ในทางการแพทย์แล้วจึงต้องระมัดระวังในเรื่องสิทธิดังกล่าวเพื่อมิให้เกิดการละเมิดสิทธิของเขาเหล่านั้นได้ มิเช่นนั้นผู้เปิดเผยอาจมีความผิดตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, กฎหมายอาญาหรือความผิดด้านจริยธรรมด้วยแต่อย่างไรก็ตามบุคลากรทางการแพทย์อาจอาศัยเรื่องคุณธรรมที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองหรือจารีตประเพณีเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาเรื่องการแจ้งสภาพการป่วยของผู้ป่วยให้คู่สมรสทราบด้วยได้

เอกสารอ้างอิง

1. นคร พงนวรพงษ์, พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1-6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กิจเจริญ, 2538.
2. โอสด โกสิน. บทบาทและความรับผิดชอบของแพทย์ตามกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: หอรัศนชัยการพิมพ์, 2528: 2.
3. นคร พงนวรพงษ์, พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. ประมวลกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นครหลวง, 2538.
4. สัมมนาเรื่องสิทธิผู้ป่วย. โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม, 2536.
5. วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. นิติเวชสารฉบับสิทธิผู้ป่วย. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2527.
6. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. ราชกิจจานุเบกษา 2540; 114 (54ก): 1-99.
7. พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541
8. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522
9. ข้อบังคับสภาการพยาบาลว่าด้วยข้อจำกัดและเงื่อนไขในการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์และการรักษาพยาบาลแห่งวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ.2530. ราชกิจจานุเบกษา 2530; 104.
10. พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ.2525. ราชกิจจานุเบกษา 2525; 99: 1-24.
11. พระราชบัญญัติวิชาชีพทันตกรรม พ.ศ.2537
12. พระราชบัญญัติวิชาชีพเภสัชกรรม พ.ศ.2537
13. คำประกาศสิทธิผู้ป่วยโดยสภาผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพและคณะกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลปะ. ประกาศเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2541.
14. Van Oosten FF. Informed consent: patient rights and the doctor's duty of disclosure in South Africa. Med Law 1989; 7(5): 443-56.
15. Garay JE. The right not to know HIV-test results. Lancet 1995; 345(8963): 1507.
16. Temmerman M, Ndinya-Achola J, Ambani J, Piot P. The right not to know HIV-test results. Lancet 1995; 345 (8963): 1508.
17. Jayawardena H. AIDS and professional secrecy in the United States. Medicine, Science & the Law, 1996; 36(1): 37-42.
18. ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ.2526. ใน: ผิดเป็นครู. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ดี, 2538: 149-53.
19. แสงว นุญเฉลิมวิภาส. เอดส์กับมาตรการทางกฎหมาย. ในการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ 6, 26-28 สิงหาคม 2539 ณ โรงแรมโซฟิเทลราชาออคิตจังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2539: 63.
20. คณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับจังหวัดวิทยาให้ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยโรคเอดส์อยู่ในสังคมอย่างปกติสุข, ใน: แผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาระดับชาติ พ.ศ.2540-2544. พิมพ์ครั้งที่ 1. 2539: 32.
21. คณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมสุขภาพและบริการทางการแพทย์ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาระดับชาติ. ใน: แผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาระดับชาติ พ.ศ.2540-2544. พิมพ์ครั้งที่ 1. 2539: 41.
22. วิวัฒน์ โรจนพิทยากร. คู่มือการปฏิบัติงานเรื่องแนวทางการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคเอดส์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2532: 170-4.
23. วิสูตร ฟองศิริไพบูลย์, จันทรมิพิมพ์, เจียมพงศ์พันธุ์. ความยินยอมในทางการแพทย์. วารสารอุบัติเหตุ 2541: 34-46.
24. คณิต ณ นคร. คุณธรรมทางกฎหมายกับการใช้กฎหมายอาญา. วารสารอัยการ 2523: 85.
25. คณิต ณ นคร. ผู้เสียหายในคดีอาญา. วารสารอัยการ 2521: 48.
26. กมลชัย รัตนสากววงศ์. ความยินยอมในกฎหมายอาญา. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2523.